

Роберт Й. Бачо
**ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО
РЕГУЛЮВАННЯ РИНКІВ НЕБАНКІВСЬКИХ
ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ**

У статті досліджено ефективність державного органу регулювання ринками небанківських фінансових послуг в Україні за всю історію його існування, починаючи з 2004 року. Розроблено показники, які сприяють здійсненню такого оцінювання, та згруповано їх у 4 групи. Встановлено, що істотне зростання плинності кадрів та постійне бюджетне недофінансування Нацкомфінпослуг суттєво впливають на його інституційну спроможність, що є однією з причин низької ефективності роботи цього державного органу.

Ключові слова: ринок небанківських фінансових послуг; державне регулювання; недофінансування.

Табл. 4. Літ. 23.

Роберт Й. Бачо
**ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО
РЕГУЛИРОВАНИЯ РЫНКОВ НЕБАНКОВСКИХ
ФИНАНСОВЫХ УСЛУГ УКРАИНЫ**

В статье исследована эффективность государственного органа регулирования рынков небанковских финансовых услуг в Украине за всю историю его существования, начиная с 2004 года. Разработаны показатели, которые оказывают содействие осуществлению такой оценки, и произведена их группировка на 4 группы. Доказано, что существенный рост текучести кадров и постоянное бюджетное недофинансирование Нацкомфинуслуг негативно влияют на его институциональную способность, которые являются одной из причин низкой эффективности работы этого государственного органа.

Ключевые слова: рынок небанковских финансовых услуг; государственное регулирование; недофинансирование.

Robert Jo. Bacho¹
**EVALUATION OF STATE REGULATION
EFFECTIVENESS AT NON-BANKING FINANCIAL
SERVICES MARKETS IN UKRAINE**

The article investigates the effectiveness of state regulatory authority for non-banking financial services markets in Ukraine for the period of its existence since 2004. Indices, which contribute to this evaluation, have been developed and classified into 4 groups. It was established that a significant increase in labour turnover and constant budgetary underfunding of the regulatory authority have affected the institutional capacity of the National Commission for State Regulation of Financial Services Markets, resulting in low efficiency of this state regulatory body.

Keywords: non-banking financial services market; state regulation; underfunding.

Peer-reviewed, approved and placed: 2.02.2017.

Постановка проблеми. Питання вдосконалення системи мікро- та макро- пруденційної політик постали внаслідок негативного впливу фінансово-економічної кризи 2008 р., що вказала на вразливість функціонування ринків фінансових послуг. Існуюча на той час розгалужена система державного регулювання за ринками фінансових послуг не змогла нівелювати системні ризи-

¹ Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian Institute, Beregovo, Ukraine.

ки ні на загальнодержавному, ні на наднаціональному рівнях. Зважаючи на це, більшість дослідників у сфері державного регулювання ринків фінансових послуг наполягають на якомога швидшому реформуванні системи нагляду на всіх рівнях. Вибір Україною євроінтеграційного вектора розвитку передбачає імплементацію кращих європейських практик регулювання ринків фінансових послуг. Оцінювання ефективності регулювання ринків небанківських фінансових послуг (НФП) України сприятиме визначенню проблемних напрямків державного регулювання та дозволить на всеукраїнському рівні впровадити кращий європейський досвід щодо напрямів удосконалення діючої системи державного регулювання ринків фінансових послуг в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню шляхів реформування вітчизняної системи регулювання ринків фінансових послуг присвячено праці О. Барановського [4], Н. Внукової [16], О. Вовчак [6], О. Гаманкової [7], В. Гончаренка [8], О. Залетова [9], С. Науменкової [15] та ін. Ґрунтовному вивченню діючих систем державного регулювання в країнах Європи сприяли наукові розробки зарубіжних науковців С. Гудхарта [18; 19], С. Інґвеса [20], Ч. Лентнера [21], Е. Ніера [23], Д. Матолчі [22], Д. Тсомокоса [18] та ін.

Проте аналіз робіт наведених вище науковців дозволяє зробити висновок про недостатнє дослідження питання оцінки ефективності державного регулювання ринків фінансових послуг в країнах-членах ЄС та в Україні.

Метою дослідження є оцінювання ефективності державного регулювання розвитку ринків небанківських фінансових послуг України, що сприятиме впровадженню кращих традицій регулювання ринків небанківських фінансових послуг України в умовах подальшого євроінтеграційного поступу.

Основні результати дослідження. Під небанківськими фінансовими установами в рамках цієї наукової публікації варто розуміти сукупність професійних видів небанківських фінансових послуг, що надаються небанківською фінансовою установою на ринках (страхових, ломбардних послуг, недержавного пенсійного забезпечення, кредитної кооперації тощо), які безпосередньо не пов'язані з придбанням матеріальних об'єктів, а спрямовані, в силу договірних зобов'язань, на перерозподіл фінансових ресурсів між фізичними та/або юридичними особами [5, 18].

Дослідження ефективності державного регулювання ринку НФП стало можливим завдяки повноцінному функціонуванню Держфінпослуг у 2004 р., в якому вперше було опублікований річний звіт про його діяльність та стан підпорядкованих йому ринків [10]. Головною метою створення такого документа є посилення прозорості державного органу нагляду з метою ознайомлення з результатами діяльності органу та піднаглядних йому ринків. Аналіз цих документів за період 2004–2015 рр. засвідчив ряд недосконалостей, що містилися в ньому. По-перше, логічна структура викладу інформації та її зміст декілька разів кардинально змінювався, що ускладнювало процес проведення адекватного аналізу та порівняння роботи державного органу нагляду за ринками фінансових послуг – Держфінпослуг (Нацкомфінпослуг). Починаючи з 2008 р. річний звіт Держфінпослуг не містить додатків щодо статистики регіональних ринків страхування, кредитної кооперації та недержавного пенсійного забезпечення, що пояснюється настанням фінансової кризи, результатами

якої стало суттєве звуження ринків НФП. Ці недоліки в роботі Нацкомфінпослуг зазначені в «Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері» [3], де відмічено необхідність посилення прозорості та відкритості діяльності органу, що здійснює державне регулювання та нагляд за небанківським установами.

Оцінюючи річні звіти органу державного нагляду, необхідно констатувати суттєве звуження інформаційної наповнюваності річних звітів, адже починаючи з 2010 р. близько третини (у 2010 р. – 35%) документа містить перелік нормативно-правових документів, що розроблені чи до розробки яких орган нагляду має відношення, які не пояснюють причинно-наслідковий зв'язок між здійсненими органом заходами та їх впливом на розвиток ринків НФП. Негативною стороною перехідного періоду (від Держфінпослуг до Нацкомфінпослуг), що ускладнювало достеменний аналіз, була відсутність річного звіту органу нагляду за 2011 рік. Отримання його було можливим лише на основі окремого запиту про надання інформації.

Незважаючи на складнощі доступу та систематизації інформації за весь період функціонування органу державного регулювання, починаючи з моменту його становлення (2004 р.) автором статті було зібрано та згруповано весь масив доступної та необхідної для аналізу інформації.

Оцінювання результативності роботи органу доречно розглядати відповідно до блоків, що зазначені в попередньому підрозділі. Характеризуючи нормотворчу та інспекційну діяльність Нацкомфінпослуг (тут і надалі ця назва використовується і для періоду функціонування Держфінпослуг) за досліджуваний період необхідно констатувати, що у перші два роки функціонування (2004–2005 рр.) орган не проводив інспекційну діяльність, адже саме цей період характеризується створенням Державного реєстру фінансових установ, максимальним охопленням регулюванням професійних учасників ринку.

Дані наведених нижче таблиць містять результати розрахунків відповідно до розроблених автором формул [5, 162–167].

Дані табл. 1 засвідчують незначне коливання коефіцієнта результативності інспекційної діяльності ($K_{\text{інсп}}$), значення якого у 2006–2010 рр. коливалося в межах 2,2–2,95 і свідчить про те, що на одну проведену перевірку припадали в середньому 2 заходи впливу. Такими заходами впливу можуть бути: видача розпоряджень про усунення порушень; накладення штрафних санкцій; зупинення чи анулювання ліцензій на проведення відповідних видів діяльності; прийняття рішень про виключення з Державного реєстру фінансових установ та анулювання свідоцтва про реєстрацію фінансової установи.

Істотно скоротився цей показник у 2010 р. внаслідок суттєвого зниження кількості проведених перевірок (1281 од. [5, 365]) – до 1,03 (табл. 1), незважаючи на рекордну кількість поданих скарг споживачів – 11181 од. [5, 365].

У подальших роках відбулося багатократне зростання показника внаслідок переходу Нацкомфінпослуг до пруденційного нагляду, що не передбачає проведення безпосередніх перевірок установ. Водночас, зростання даного показника також свідчить про підвищення ефективності інспекційної діяльності органу та комплексу заходів, що слідує за ними. Динаміку посилення наглядової та регулятивної функцій органу регулювання підкреслює зростан-

Таблиця 1. Розраховані значення показників, що характеризують нормотворчу та інспекційну діяльність
Нацкомфінпослуг на ринках небанківських фінансових послуг України у 2004–2015 рр., авторські розрахунки

Показники ¹⁾	Роки											Зміна за		
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015/2009	2015/2009
$K_{інсп}$	0,00	0,00	2,77	2,95	2,29	2,22	2,31	1,03	4,24	6,52	6,09	50,31	48,09	
$K_{ліц}$	0,00	0,00	0,07	0,11	0,02	0,14	0,46	0,15	1,80	1,66	3,26	10,98	10,84	
$K_{санк}$	0,00	0,00	0,00	0,32	0,26	0,50	1,91	3,56	33,42	7,23	34,80	122,73	122,24	
$K_{вискл}$	-	-	0,01	0,02	0,01	0,05	0,06	0,07	0,09	0,04	0,08	0,03	-0,01	
$K_{плінн}$	-	-	0,09	0,08	0,01	0,03	0,08	0,03	0,03	0,10	0,16	0,11	0,08	
$K_{норм}$	3,00	2,68	1,73	1,83	1,29	1,21	0,88	0,86	1,43	0,64	0,73	1,06	-0,15	
$K_{зас}$	48,79	24,35	12,69	19,64	23,13	21,07	18,80	22,45	23,40	42,33	41,80	33,05	11,98	
$K_{розп}$	13,14	8,09	5,31	6,89	5,80	4,64	3,86	3,01	8,54	19,54	22,11	14,92	10,28	

¹⁾ $K_{інсп}$ – коефіцієнт результативності інспекційної діяльності; $K_{ліц}$ – коефіцієнт відповідності ліцензійним вимогам; $K_{санк}$ – коефіцієнт ефективності фінансових санкцій; $K_{вискл}$ – коефіцієнт виключення фінансових установ; $K_{плінн}$ – коефіцієнт плінності ліцензій; $K_{норм}$ – коефіцієнт нормотворчої діяльності; $K_{зас}$ – коефіцієнт ефективності проведених засідань; $K_{розп}$ – коефіцієнт інтенсифікації розробки розпоряджень.

ня значення коефіцієнта відповідності ліцензійним вимогам ($K_{лиц}$), адже починаючи з 2012 р. за результатами перевірок суттєво зростає кількість відкликаних та тимчасово призупинених ліцензій фінансових установ результатом проведення перевірок – з 1,8 у 2012 р. до 10,98 у 2015 році. Можна констатувати, що в посткризовий період посилюється контроль за дотриманням вимог ліцензування та санкції у вигляді позбавлення чи призупинення, адже у 2014 р. кожна шоста видана Нацкомфінпослуг ліцензія на проведення діяльності на ринку небанківських фінансових послуг була відкликаною (коефіцієнт плинності ліцензій становив 0,16).

Наслідком посилення уваги регулятора до діяльності піднаглядних установ було суттєве зростання середньої суми накладених штрафів: якщо в передкризовому та кризовому періодах середній розмір штрафу складав не більше 1 тис. грн, то у 2015 р. цей показник становив 122,7 тис. грн.

Посилення уваги регулятора до діяльності небанківських установ та відповідності ліцензійним умовам пояснюється істотним порушенням платоспроможності страхових компаній та фінансово-економічних показників кредитних кооперативів внаслідок негативного впливу фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр., а також безвідповідальним діям керівництва ряду міністерств та установ. Адже заяви Міністра внутрішніх справ А. Могильова та Голови Держфінпослуг В. Волги щодо неправомірності діяльності ряду кредитних спілок (КС), відсутність структурних підрозділів останніх у Державному реєстрі призвели до посилення панічних настроїв серед вкладників КС, які почали масово достроково розривати свої депозитні договори. Негативні явища на ринку кредитної кооперації призвели до того, що у 2010 р. частка проблемних кредитів складала 40,5% кредитного портфелю КС [5, 208]. У зв'язку з цими подіями було створено Тимчасову слідчу комісію Верховної Ради України з питань розслідування обставин та причин стану справ в системі кредитної кооперації. Саме в звіті Тимчасової слідчої комісії [11] було озвучено ідею віднесення кредитних спілок до наглядової компетенції Національного банку України, сконцентрувавши таким чином нагляд за обома видами кредитних установ, що мають право залучати вклади громадян, у одному регуляторі. Було також запропоновано провести ґрунтовний аналіз доцільності і своєчасності утворення об'єднаного, т.зв. мегарегулятора фінансового сектора України. Автори відзначали недоліки регулятивної функції регулятора, адже той має обмежені функціональні можливості та низький рівень відомчої і фінансової незалежності, що перешкоджає здійсненню по справжньому ефективного регулювання і нагляду за діяльністю ринків небанківських фінансових послуг України, особливо в умовах фінансової кризи.

Наведена вище інформація пояснює стрімке зростання показника виключення фінансових установ ($K_{викл}$): у передкризовий період цей показник складав 0,01–0,02, а починаючи з 2009 р. цей показник зростає з 0,05 до 0,09 у 2012 р. з подальшим скороченням у 2013 р. до 0,04. У 2014 р. відбулося двократне зростання показника (до 0,08) внаслідок активізації політики Нацкомфінпослуг, спрямованої на очищення ринку від «псевдоспілок» та «схемних» страхових компаній. В той же час у 3–4 кв. 2014 р. почався масовий вихід страховиків, КС та інших небанківських установ із АР Крим та

м. Севастополь і частина з яких ліквідувалася, що також спричинило зростання цього показника.

Окрім здійснення інспекційної діяльності, Нацкомфінпослуг відіграє важливу роль у нормативному забезпеченні функціонування ринків НФП.

Оцінюючи активність нормотворчої діяльності Нацкомфінпослуг ($K_{\text{норм}}$) необхідно зазначити, що досить високим є значення коефіцієнта ефективності нормотворчої діяльності в роки становлення органу нагляду (у 2004 р. – 3,00, у 2005 р. – 2,68), що пояснюється необхідністю формування базового нормативного забезпечення функціонування тих ринків, що не підлягали регулюванню з боку держави (кредитна кооперація, система ломбардів, недержавного пенсійного забезпечення тощо). У подальших роках відбувається суттєве скорочення показника, значення якого досягло свого мінімального значення у 2013 р. – 0,64. Саме низька ефективність роботи органу у 2010 р. (значення показника – 0,88) є однією з причин неможливості зупинити несприятливі тенденції на ринку НФП. Значення коефіцієнта ефективності (результативності) проведених Нацкомфінпослуг засідань ($K_{\text{зас}}$) та коефіцієнта інтенсифікації розробки розпоряджень ($K_{\text{розп}}$) є аналогічно низькими саме у 2010 р., що вкотре підтверджує недосконалість роботи органу нагляду у кризовий період та перші роки виходу з кризи – тобто у період, що потребує максимального застосування нормативного інструментарію в боротьбі з системними кризами. Активізація нормотворчої діяльності органу спостерігається у 2012 р., і в подальших роках відбувається поступове зростання останніх трьох коефіцієнтів першої групи.

Розрахунок показників ефективності бюджетного функціонування державного регулювання ринку НФП ставить за мету зіставити бюджетні витрати на здійснення державного регулювання ринку НФП в розрахунку на одиницю об'єкта регулювання чи грошового еквівалента. Розраховані дані в табл. 2 свідчать про поступове скорочення витратності утриманих приміщень ($K_{\text{утр}}$) за досліджуваний період – з 383,4 грн/м² у 2006 р. до 153,8 грн/м² у 2014 р. внаслідок проведення модернізації опалювальної системи та переходу органу на автономне опалення будівлі.

Характерною ознакою діяльності Нацкомфінпослуг є щорічне недофінансування діяльності органу, що спостерігається з моменту його створення, причому найвищий рівень фінансування (0,99) органу був у 2004–2005 роках. До 2012 р. відбувається зростання рівня недофінансованості органу ($K_{\text{бюдж}}$), в якому коефіцієнт виконання кошторису бюджетної установи в цьому році (і в попередньому також) склав 0,94. У 2009–2011 рр. сума здійснених бюджетних призначень була меншою за аналогічний показник 2008 р. Внаслідок суттєвого скорочення кошторису органу нагляду частка ФОП у бюджетних видатках (коефіцієнт місткості ФОП бюджетної установи – $K_{\text{ФОП}}$) досягла найвищого значення у 2015 р. внаслідок суттєвого зростання витрат на ФОП при збереженні інших витрат на тому самому рівні. За весь період функціонування державного органу нагляду зменшення ФОП порівняно з попереднім роком констатується тільки 2 рази: у 2009 р. – на 9% та у 2014 р. – на 6%. Існує принципова відмінність між цими скороченнями ФОП: якщо у 2009 р. скорочення

ФОП було досягнуто завдяки проведенню політики тотальної економії в держустановах шляхом відміни доплат та надбавок працівникам, то у 2014 р. скорочення відбулося завдяки звільненню персоналу Нацкомфінпослуг на 8,9%. Високе значення цього коефіцієнта свідчить про низький рівень фінансування матеріально-технічного забезпечення органу нагляду, адже понад 2/3 (а у 2015 р. – 88%) бюджету виділяється на матеріальне забезпечення працівників. Підтвердженням цього є неможливість оновлення інформації на сайті Держфінпослуг (www.dfp.gov.ua) у 2011 р. внаслідок відсутності додаткового фінансування на ремонт сервера, що забезпечує його діяльність чи відсутність роботи комплексної інформаційної система Нацкомфінпослуг з 10 по 21 липня 2015 р. внаслідок системного збою, що унеможливив доступ до реєстру фінансових установ та подачі звітності піднаглядними установами фінансової та спеціальної звітності за 2-й кв. 2015 року. Це призвело до несвоечасності отримання звітної інформації та формування зведених даних за піднаглядними ринками на місяць пізніше [12; 17].

Розрахунок коефіцієнта витратності регулювання піднаглядних установ ($K_{\text{уст}}$) має на меті визначити середній розмір бюджетних коштів, що припадає на одну піднаглядну установу. За період 2004–2012 рр. значення цього показника знаходилося в діапазоні 2,2–3,2 тис. грн, однак у 2013–2015 рр. цей показник стрімко зріс до 4,5 тис. грн, 5,8 тис. грн та 6,4 тис. грн відповідно, що пояснюється скороченням кількості фінансових установ у Державному реєстрі з одночасним зростанням бюджетного фінансування. В той же час суттєве зростання коефіцієнта витратності ринкового регулювання ($K_{\text{ринк}}$) у 2013–2014 рр. 4,3–4,4 тис. грн свідчить про зворотну тенденцію. Адже, у 2013–2014 рр. на 1 грн бюджетного фінансування здійснюється регулювання 4,4 тис. грн ринку НФП, що вказує на краще спрямування коштів з метою забезпечення ефективного державного регулювання ринку НФП. Внаслідок втрати ринків НФП Донбасу та Криму істотно звужився ринок НФП у 2015 р., що й призвело до скорочення даного показника до 3,3 тис. грн.

Окрім оцінки ступеня та ефективності бюджетного фінансування державного регулювання досліджуваних ринків, важливо оцінити параметри, що характеризують здійснення цієї діяльності. Результати розрахунку показників третьої групи розміщено у табл. 3.

За досліджуваний період відбулося поступове зростання показника кількісного навантаження працівника ($K_{\text{кл}}$), за виключенням 2010–2012 рр. (коли цей показник несуттєво зменшився), і за 2004–2014 рр. кількість піднаглядних установ в розрахунку на одного працівника державного органу нагляду зросла на 61,2%. Одночасно відбувається динамічний ріст і коефіцієнта грошового навантаження працівника ($K_{\text{грош}}$), розрахунок якого дозволяє стверджувати, що за період 2004–2014 рр. вартість активів піднаглядних установ, що припадає на працівника державного органу, зросла у 7,4 раза, однак середня заробітна плата зросла у 5,9 раза.

Найбільша частка ринку НФП, що припадає на 1 грн ФОП працівника органу нагляду ($K_{\text{фін}}$), фіксується у рік його становлення, коли значення коефіцієнта фінансової завантаженості ФОП складало 8,03 тис. грн, що

Таблиця 2. Розраховані значення показників, що характеризують ступінь та ефективність бюджетного фінансування державного регулювання ринку НФП у 2004–2015 рр., авторські розрахунки

Показники ¹⁾	Роки											Зміна за 2015/2009	
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014		2015
$K_{\text{втр}}$	0,0	0,0	0,0	383,4	348,3	211,1	265,2	230,9	232,9	167,6	153,8	195,8	-15,3
$K_{\text{бюдж}}$	0,99	0,99	0,97	0,97	0,97	0,97	0,95	0,94	0,94	0,97	0,96	0,97	0,0
$K_{\text{ФОП}}$	0,45	0,63	0,59	0,60	0,64	0,68	0,66	0,62	0,55	0,66	0,67	0,88	0,2
$K_{\text{вст}}$	3242,4	2578,3	2228,5	2593,0	2602,4	3102,6	3277,7	3384,5	3197,0	4507,1	5807,9	6468,5	3365,9
$K_{\text{ринк}}$	3601,2	2694,0	2594,0	3761,6	3169,3	3089,0	3414,1	3377,3	2896,4	4432,5	4309,7	3246,2	157,3

¹⁾ $K_{\text{втр}}$ – коефіцієнт витратності утримання приміщень; $K_{\text{бюдж}}$ – коефіцієнт виконання кошторису бюджетної установи; $K_{\text{ФОП}}$ – коефіцієнт місткості фонду оплати праці (ФОП) бюджетної установи; $K_{\text{вст}}$ – коефіцієнт витратності регулювання піднаглядних установ; $K_{\text{ринк}}$ – коефіцієнт витратності ринкового регулювання.

Таблиця 3. Розраховані якісні показники, що характеризують здійснення державного регулювання ринку НФП України у 2004–2015 рр., авторські розрахунки

Показники ¹⁾	Роки											Зміна за 2015/2009	
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014		2015
$K_{\text{кл}}$	5,86	6,53	6,76	7,06	7,33	7,49	7,39	7,22	7,16	8,55	9,28	9,45	2,0
$K_{\text{грош}}$	92,78	102,00	131,32	164,08	224,25	234,51	260,65	292,30	353,66	505,91	656,96	686,99	452,5
$K_{\text{фін}}$	8,03	4,30	4,43	6,27	4,98	4,56	5,19	5,47	5,30	6,76	6,41	3,70	-0,9
$K_{\text{інст}}$	5,37	5,14	6,41	5,83	7,53	5,31	4,78	5,66	0,49	1,26	1,08	0,20	-5,1
$K_{\text{кадр}}$	0,27	0,28	0,20	0,12	0,13	0,23	0,27	0,30	0,30	0,33	0,28	0,33	0,1
$K_{\text{якості}}$	0,16	0,15	0,08	0,07	0,14	0,49	0,36	0,50	0,25	0,39	0,38	0,22	-0,3
$K_{\text{техн}}$	0,03	0,03	0,05	0,05	0,04	0,03	0,03	0,02	0,01	0,01	0,01	0,02	0,01

¹⁾ $K_{\text{кл}}$ – коефіцієнт кількісного навантаження працівника; $K_{\text{грош}}$ – коефіцієнт грошового навантаження працівника; $K_{\text{фін}}$ – коефіцієнт фінансового навантаження ФОП; $K_{\text{інст}}$ – коефіцієнт активності інспекційної діяльності Нацкомфінпослуг; $K_{\text{кадр}}$ – коефіцієнт плінності кадрів Нацкомфінпослуг; $K_{\text{якості}}$ – коефіцієнт якості кадрового потенціалу Нацкомфінпослуг; $K_{\text{техн}}$ – коефіцієнт участі працівників у проектах технічної підтримки у сфері надання фінансових послуг.

пояснюється неуккомплектованістю (несформованістю) стартового складу Держфінпослуг України. У подальших роках відбулося скорочення показника у 2005 р. внаслідок заповнення вакантних посад і в подальших роках передкризового періоду відбулося зростання коефіцієнта, який досяг свого максимального значення у 2007 р. – 6,27 тис. грн. У 2008–2009 рр. констатується зниження показника через звуження ринків НФП. Значення цього показника змогло перевершити рівень передкризового лише у 2013 р. (6,78), однак несприятливі явища 2014 р. призвели до його зменшення в подальшому.

До переходу Нацкомфінпослуг до пруденційного регулювання (2011 р.) спостерігались високі значення коефіцієнта інспекційної діяльності ($K_{\text{інсп}}$), максимум якого відмічається у 2008 р. (7,53). Низьке значення у 2012 р. пов'язане з реорганізаційними процесами, що призвели до неможливості проведення перевірок піднаглядних установ у I-й пол. 2012 р. У 2013–2014 рр. відбувається істотне скорочення даного показника (на одного працівника припадає 1–1,5 перевірок), що порівняно з попередніми роками свідчить про багатократне скорочення активності безпосередньої інспекційної діяльності Нацкомфінпослуг.

Варто зазначити, що відповідно до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» [1] встановлені певні обмеження щодо перевірок контролюючих органів на 2015–2016 рр., а саме: з дозволу Кабінету Міністрів України, за заявкою суб'єкта господарювання щодо його перевірки, згідно з рішенням суду, згідно з вимогами Кримінального процесуального кодексу України тощо. З огляду на це, характерною рисою наглядової роботи Нацкомфінпослуг у 2015 р. стало значне зниження кількості перевірок та посилення заходів пруденційного нагляду [5, 175].

Враховуючи те, що інспекційна діяльність Нацкомфінпослуг розпочалася у II півріччі 2015 р., загальна кількість перевірок фінансових установ зменшена на 80% порівняно з попереднім роком (з 244 перевірок у 2014 р. до 48 перевірок у 2015 р.), що призвело до зменшення показника інспекційної активності до 0,2.

Одним із важливіших показників, що характеризує якість кадрового забезпечення Нацкомфінпослуг, є коефіцієнт плинності кадрів ($K_{\text{кадр}}$), високі значення якого відмічаються у перші роки функціонування (2004–2005 рр.) і до початку кризових явищ даний показник скорочувався, досягши у 2007 р. значення у 0,12. З 2008 р. спостерігається активне зростання показника, максимальне значення якого було відмічено у 2013 р. та 2015 р. – 0,33, що підкреслює тезу про надзвичайно високий рівень плинності кадрів у цьому органі. Враховуючи особливість роботи та виконувані функції державного органу нагляду, таке явище негативно відображається на функціональній спроможності Нацкомфінпослуг та піддається сумніву можливість забезпечення ефективного та якісного державного регулювання ринків НФП.

Основними причинами високого рівня плинності кадрів є такі:

1. Зарплати є нижчими ніж ті, що пропонуються на ринках НФП працівникам з аналогічними рівнями знань та досвідом.

2. Працівники, які здійснюють виїзне інспектування, тісно співпрацюють з учасниками ринку, особливо зі страховими компаніями. Якщо звіт є хорошим, вони можуть отримати пропозицію від фінансової установи щодо роботи. Існували приклади, коли страхова компанія прийняла до себе працівника Нацкомфінпослуг, запропонувавши йому посаду менеджера з вищою платнею.

3. Постійні реорганізації, що здійснюються як в організаційній, так і структурній площинах, про що зазначено в монографії [5, 119–148].

Працівник, який працює більше 3 місяців, вважається «старим» співробітником і отримує надбавки. Новоприйняті працівники вчаться на своєму робочому місці самотужки, старші за стажем працівники навчають тільки в тому випадку, якщо вони цього хочуть. Персонал Нацкомфінпослуг складається з молодих кваліфікованих осіб, яким не вистачає досвіду і вони не залишаються в Комісії достатньо довго, щоб пройти належне навчання. Частка молодих фахівців віком до 35 років складає 60% від загальної чисельності. Водночас, внаслідок введення в дію Закону України «Про очищення влади» велика частка досвідчених працівників, в т.ч. тих, що працювали з початку функціонування Держфінпослуг, покинули його чи були люстровані відповідно до закону. Саме тому у 2014 р. середньооблікова кількість працівників Нацкомфінпослуг скоротилася на 9% порівняно до попереднього року, а кількість осіб, що мали науковий ступінь, скоротилася з 8 осіб у 2013 р. до 5 осіб у 2014 році. В цілому, констатується втрата якісного фахово-компетентного трудового потенціалу Нацкомфінпослуг.

Одним із шляхів підвищення якості роботи органу регулювання є систематичне підвищення кваліфікації самих працівників Нацкомфінпослуг. Воно може здійснюватися в межах України за рахунок кошторису Комісії чи за рахунок різних міжнародних проектів сприяння розвитку фінансових ринків. Враховуючи, що підвищення кваліфікації працівникам необхідно здійснювати один раз на 5 років, високий показник якості кадрового потенціалу ($K_{\text{якості}}$) спостерігається саме в ті роки, коли коефіцієнт плинності кадрів є високим. Цей зв'язок між коефіцієнтами пов'язаний з необхідністю посилення фахових компетенцій новоприйнятих працівників. Низький рівень даного показника відмічається у 2005–2007 роках.

Внаслідок суттєвого скорочення кількості міжнародних проектів технічної підтримки у сфері надання фінансових послуг, в яких бере участь Нацкомфінпослуг, відбувається істотне скорочення можливості стажування працівників за кордоном. Перебування працівників за кордоном може фінансуватися лише за рахунок їх власних коштів чи за рахунок приймаючої сторони, адже відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України [2] оплата закордонних відряджень за рахунок державного бюджету стала забороненою. Тому зниження коефіцієнта участі працівників у проектах технічної підтримки ($K_{\text{техн}}$) у сфері надання фінансових послуг у посткризовому періоді свідчить про погіршення рівня представлення органу нагляду на міжнародній арені.

На основі розробленої у монографії [5, 162–167] методики оцінювання рівня регулювання ринків НФП здійснено розрахунок відповідних коефіцієнтів, представлених у табл. 4.

Таблиця 4. Темпи приросту коефіцієнтів, що характеризують стан державного регулювання ринків НФП України у 2005–2015 рр., авторські розрахунки

Показники	Роки										Зміна за:			
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015/ 2005	2015/ 2009	
Показники, що характеризують нормотворчу та інспекційну діяльність														
Коефіцієнт результативності інспекційної роботи	-	-	1,06	0,78	0,97	1,04	0,44	4,14	1,54	0,93	8,26	-	-	7,29
Коефіцієнт відповідності ліцензійним вимогам	-	-	1,56	0,17	7,64	3,17	0,33	11,78	0,92	1,96	3,37	-	-	-4,28
Коефіцієнт ефективності фінансових санкцій	-	-	-	0,81	1,92	3,85	1,87	9,38	0,22	4,82	3,53	-	-	1,61
Коефіцієнт виключення фінансових установ	-	-	1,73	0,84	3,70	1,20	1,18	1,31	0,42	2,23	0,40	-	-	-3,30
Коефіцієнт щинності ліцензій	-	-	0,98	0,11	3,63	2,45	0,40	1,05	2,98	1,58	0,70	-	-	-2,94
Коефіцієнт ефективності нормотворчої діяльності	0,89	0,64	1,06	0,70	0,94	0,72	0,98	1,67	0,45	1,14	1,45	0,56	0,51	0,51
Коефіцієнт ефективності проведених засідань	0,50	0,52	1,55	1,18	0,91	0,89	1,19	1,04	1,81	0,99	0,79	0,29	0,29	-0,12
Коефіцієнт інтенсифікації розробки розпоряджень	0,62	0,66	1,30	0,84	0,80	0,83	0,78	2,83	2,29	1,13	0,67	0,06	0,06	-0,12
Індекс нормотворчої та інспекційної діяльності	0,65	0,60	1,29	0,54	1,84	1,45	0,77	2,73	0,96	1,58	1,46	0,81	0,81	-0,37
Показники ефективності бюджетного фінансування державного регулювання ринку НФП														
Коефіцієнт витратності утримання приміщень	-	-	-	1,10	1,65	0,74	1,15	0,99	1,39	1,09	0,73	-	-	-0,92
Коефіцієнт виконання кошторису бюджетної установи	1,00	0,98	0,99	1,00	1,00	0,98	1,00	1,00	1,03	0,98	1,02	0,02	0,02	0,02
Коефіцієнт місткості ФОП бюджетної установи	0,60	1,07	0,97	0,94	0,94	1,03	1,06	1,13	0,80	0,98	0,69	0,09	0,09	-0,24
Коефіцієнт витратності регулювання піднаглядних установ	0,80	0,86	1,16	1,00	1,19	1,06	1,03	0,94	1,41	1,29	1,11	0,32	0,32	-0,08
Коефіцієнт витратності ринкового регулювання	0,75	0,96	1,45	0,84	0,97	1,11	0,99	0,86	1,53	0,97	0,75	0,01	0,01	-0,22
Індекс ефективності бюджетного фінансування державного регулювання	0,77	0,97	1,13	0,97	1,12	0,97	1,04	0,98	1,20	1,06	0,84	0,07	0,07	-0,28

Закінчення табл. 4

Показники	Роки										Зміна за:		
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015/ 2005	2015/ 2009
Якісні показники здійснення державного регулювання ринку НФП													
Коефіцієнт кількісного навантаження працівника	1,11	1,04	1,04	1,04	1,02	0,99	0,98	0,99	1,19	1,08	1,02	-0,09	0,00
Коефіцієнт грошового навантаження працівника	1,10	1,29	1,25	1,37	1,05	1,11	1,12	1,21	1,43	1,30	1,05	-0,05	0,00
Коефіцієнт фінансового навантаженості ФОП	0,54	1,03	1,41	0,79	0,92	1,14	1,05	0,97	1,27	0,95	0,58	0,04	-0,34
Коефіцієнт активності інспекційної діяльності Нацкомфінпослуг	0,96	1,25	0,91	1,29	0,71	0,90	1,19	0,09	2,58	0,86	0,19	-0,77	-0,52
Коефіцієнт плінності кадрів Нацкомфінпослуг	0,96	1,40	1,67	0,92	0,23	0,83	0,89	1,00	0,90	1,18	0,82	-0,14	0,59
Коефіцієнт якості кадрового потенціалу Нацкомфінпослуг	0,90	0,56	0,91	1,87	3,51	0,74	1,41	0,50	1,54	0,98	0,59	-0,31	-2,93
Коефіцієнт участі працівників у проєктах технічної підтримки у сфері надання фінансових послуг	1,08	1,44	1,03	0,83	0,75	0,88	0,84	0,48	1,15	1,10	1,27	0,18	0,52
Індекс якості проведення державного регулювання	0,93	1,10	1,15	1,11	0,88	0,93	1,05	0,59	1,37	1,06	0,68	-0,24	-0,20
Загальний індекс державного регулювання ринків НФП	0,82	0,93	1,20	0,80	1,26	1,12	0,93	1,23	1,15	1,24	0,98	0,16	-0,28

Значення розрахованого інтегрального показника ефективності державного регулювання ринків НФП визначає низьку ефективність державного регулювання аналізованої галузі у 2004–2005 рр., що пояснюється становленням діяльності останнього. Низька ефективність регулювання спостерігається у 2008 р., в якому значення показника досягло мінімуму. Це підтверджує тезу про те, що однією з причин настання фінансово-економічної кризи у 2008–2009 рр. є відсутність злагодженої макро- та мікропруденційної політик на ринках НФП. У 2011 р. також констатується низький рівень ефективності державного регулювання ринків НФП внаслідок проведення системної реформи органу нагляду, що продовжувалася і в 2012 році.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження, спрямоване на оцінку ефективності державного регулювання ринків НФП України, вказало на суттєві проблеми його здійснення, що пояснюється відсутністю єдиних підходів до визначення комплексної оцінки ефективності моделі регулювання ринків НФП, єдиних та індивідуальних підходів до методології комплексної оцінки ефективності моделей державного регулювання, відносно недавньою актуалізацією цієї проблематики серед дослідників (лише після економічної кризи 2008–2009 рр.), постійною зміною форми та наповненості статистичної звітності органів державного регулювання. Подальші дослідження повинні спрямовуватися на визначення ефективності моделей державного регулювання ринків НФП в країнах ЄС та вибору оптимальної моделі для України.

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: Закон України від 28.12.2014 № 71-VIII // zakon.rada.gov.ua.

Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo podatkovoi reformy: Zakon Ukrainy vid 28.12.2014 № 71-VIII // zakon.rada.gov.ua.

2. Про внесення змін до заходів щодо економного та раціонального використання державних коштів, передбачених для утримання органів державної влади та інших державних органів, підприємств, установ та організацій, утворених у встановленому порядку органами державної влади, які використовують кошти державного бюджету: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.2013 № 969 // zakon.rada.gov.ua.

Pro vnesennia zmin do zakhodiv shchodo ekonomnoho ta ratsionalnoho vykorystannia derzhavnykh koshtiv, peredbachenykh dlia utrymannia orhaniv derzhavnoi vlady ta inshykh derzhavnykh orhaniv, pidpriemstv, ustanov ta orhanizatsii, utvorenykh u vstanovlenomu poriadku orhanamy derzhavnoi vlady, yaki vykorystovuiut koshty derzhavnoho biudzhetu: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25.12.2013 № 969 // zakon.rada.gov.ua.

3. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.08.2012 № 569-р // zakon.rada.gov.ua.

Pro skhvalennia Kontseptsii zabezpechennia natsionalnoi bezpeky u finansovii sferi: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15.08.2012 № 569-r // zakon.rada.gov.ua.

4. Барановський О.І. Філософія безпеки: Монографія: У 2 т. – К.: УБС НБУ, 2014. – Т. 2: Безпека фінансових інститутів. – 715 с.

Baranovskiy O.I. Filosofii bezpeky: Monohrafiia: U 2 t. – K.: UBS NBU, 2014. – T. 2: Bezpeka finansovykh instytutiv. – 715 s.

5. Бачо Р.І. Ринки небанківських фінансових послуг: регулювання розвитку (інституційні та аналітичні аспекти): Монографія. – Ужгород: РІК-У, 2016. – 448 с.

Bacho R.I. Rynky nebankivskykh finansovykh posluh: rehuliuвання rozvytku (instytutsiini ta analitychni aspekty): Monohrafiia. – Uzhhorod: RIK-U, 2016. – 448 s.

6. Вовчак О.Д. Стан та перспективні напрями розвитку страхового ринку України // Світ фінансів. – 2007. – №1. – С. 107–115.

Vovchak O.D. Stan ta perspektyvni napriamy rozvytku strakhovoho rynku Ukrainy // Svit finansiv. – 2007. – №1. – S. 107–115.

7. Гаманкова О.О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика: Монографія. – К.: КНЕУ, 2009. – 283 с.

Hatankova O.O. Rynok strakhovykh posluh Ukrainy: teoriia, metodolohiia, praktyka: Monohrafiia. – K.: KNEU, 2009. – 283 s.

8. Гончаренко В.В., Климко О.Л., Пожар А.А. Вплив світової економічної кризи на діяльність кредитних спілок України // Вісник Хмельницького національного університету.– 2010.– №4, Т. 4. – С. 141–144.

Honcharenko V.V., Klymko O.L., Pozhar A.A. Vplyv svitovoi ekonomichnoi kryzy na diialnist kredytnykh spilok Ukrainy // Visnyk Khmelnytskoho natsionalnogo universytetu.– 2010.– №4, T. 4. – S. 141–144.

9. Залетов О. Концептуальні засади макропруденційного нагляду та регулювання страхової діяльності // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.– Серія: Економіка.– 2014.– №3. – С. 30–34.

Zalietov O. Kontseptualni zasady makroprudentsiinoho nahliadu ta rehuliuвання strakhovoi diialnosti // Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka.– Serii: Ekonomika.– 2014.– №3. – S. 30–34.

10. Звіт про роботу Держфінпослуг України за 2004 рік // nfp.gov.ua.

Zvit pro robotu Derzhfinposluh Ukrainy za 2004 rik // nfp.gov.ua.

11. Звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування обставин та причин сучасного стану справ в системі кредитної кооперації: Рішення Тимчасової слідчої комісії від 22.12.2010 № 5 // cons.parus.ua.

Zvit Tymchasovoi slidchoi komisii Verkhovnoi Rady Ukrainy z pytan rozsliduvannya obstavyn ta prychnyn suchasnoho stanu sprav v systemi kredytnoi kooperatsii: Rishennia Tymchasovoi slidchoi komisii vid 22.12.2010 № 5 // cons.parus.ua.

12. Інформаційне повідомлення щодо відновлення роботи Комплексної інформаційної системи від 21.07.2015 // nfp.gov.ua.

Informatsiine povidomlennia shchodo vidnovlennia roboty Kompleksnoi informatsiinoi systemy vid 21.07.2015 // nfp.gov.ua.

13. Коваленко В.В. Стратегічні напрями реалізації макропруденційного банківського нагляду та регулювання // Стратегічні пріоритети.– 2012.– №4. – С. 89–97.

Kovalenko V.V. Stratehichni napriamy realizatsii makroprudentsiinoho bankivskoho nahliadu ta rehuliuвання // Stratehichni priorytety.– 2012.– №4. – S. 89–97.

14. Комарова К.А. Еволюція системи банківського регулювання в країнах Європи – вплив на фінансовий кризис // Мировая экономика и международные экономические отношения.– Серія: Економічні науки.– 2012.– №3. – С. 209–214.

Komarova K.A. Evoliuciia systemy bankivskoho regulirovaniia v stranakh Evropy – vliianie finansovogo krizisa // Mirovaia ekonomika i mezhdunarodnye ekonomicheskie otnosheniia.– Serii: Ekonomicheskie nauki.– 2012.– №3. – S. 209–214.

15. Науменкова С.В., Міщенко В.І. Системи регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн: Навч. посібник. – К.: Центр наук. дослідж. НБУ, Ун-т банк. справи НБУ, 2010. – 326 с.

Naumenkova S.V., Mishchenko V.I. Systemy rehuliuвання rynkiv finansovykh posluh zarubizhnykh krain: Navch. posibnyk. – K.: Tsentr nauk. doslidzh. NBU, Un-t bank. spravy NBU, 2010. – 326 s.

16. Розвиток ринків фінансових послуг в умовах європейської інтеграції: Монографія / Наук. ред. та кер. кол. авт. д-р екон. наук., проф. Н.М. Внукова. – Харків: Ексклюзив, 2014. – 218 с.

Rozvytok rynkiv finansovykh posluh v umovakh yevropeiskoi intehratsii: Monohrafiia / Nauk. red. ta ker. kol. avt. d-r ekon. nauk., prof. N.M. Vnukova. – Kharkiv: Eksklyuzyv, 2014. – 218 s.

17. Щодо доступу користувачів до Комплексної інформаційної системи від 10.07.2015 // nfp.gov.ua.

Shchodo dostupu korystuvachiv do Kompleksnoi informatsiinoi systemy vid 10.07.2015 // nfp.gov.ua.

18. Goodhart, C., Schoenmaker, D. (1995). Should the Functions of Monetary Policy and Banking Supervision Be Separated? Oxford Economic Papers, New Series, 47(4): 539–560.

19. Goodhart, C.A.E., Tsomocos, D.P. (2012). Financial Stability in Practice. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 552 p.

20. Ingves, S. (2011). Central Bank Governance and Financial Stability. Basel: Bank for International Settlements, 91 p.

21. *Lentner, Cs.* (2013). Bankmenedzsment: Bankszabalyozas – penzugyi fogyasztovedelem. Nemzeti Kozszolgalati es Tankonyv Kiado Zrt, Budapest. 526 o.
22. *Matolcsy, G.* (2015). Egyensuly es novekedes. Budapest: Kairosz Kiado. 644 o.
23. *Nier, E.W., Osinski, J., Jacome, L.I. et al.* (2011). Towards Effective Macroprudential Policy Frameworks: an Assessment of Stylized Institutional Models. IMF Working Paper, WP/11/250. 52 p.